

Byavandring i Gäddeviksås

Från Gäddeviksås var det inte så många med Midingsbråte ställde upp en vacker söndag den 23:e juli. Totalt en 15-20 som startade från Bygdegården.

Ingen hade anmält sig som ledare men det visade sig att Gustaf Karlsson var väl förberedd med både fakta och historier och mycket av denna text har hans ursprung. Redan uppe på byvägen fick vi veta att vägen anlades efter freden i Roskilde 1658 till en 1:a klass militärtransportled under Karl de IX. Tidigare gick huvudvägen genom Midingsbråte och Gröntebeda sedan norr ut alltså väster om sjön. Ändå längre tillbaka i tiden lär det ha funnits en stenxefabrik vid en källa mellan Bygdegården och Gäddeviken.

Vid Gustafs och Elins gård som heter 1:5 berättar Gustaf att en av de äldsta bebyggelserna i Gäddeviksås, åtminstone innan 1674, låg där i deras trädgård. Här låg alltså alla gårdarna i en klunga innan storskiftet 1868 då de flesta fick flytta. På kartan som Gustaf fått från Smålands Museum är området markerat med R20. Men ändå närmare sjön finns en markering R19. Det skall vara platsen för den första bebyggelsen. En gård eller en hel by som ägdes av en kvinna.

Tillsammans med kartan från Martin Hansson på Smålands museum skriver han: *" Jag har kollat upp de fornlämningar ni var intresserad av. På er fastighet finns två fornlämningar registrerade, R19 och R 20. Båda är platserna för gamla gårdstomter i Gäddeviksås. Gårdarna låg på dess platser enligt en karta från 1674. Det finns inga direkt synliga lämningar efter hus eller dylikt på de båda platserna, men en arkeologisk undersökning skulle sannolikt kunna påvisa spår efter gårdarna. Fornlämningar är skyddade enligt lag och större markgrepp i de båda fornlämningarna får inte ske utan Länsstyrelsens tillstånd. Självfallet får Ni dock gräva och plantera växter o dyl i trädgården som tidigare.*

I området finns ytterligare tre fornlämningar, R348-50. R 348-49 är två tjärrännor medan R350 är uppgifter om ett tidigare fynd av en grönstensyxa från tidig stenålder."

I nuvarande Davisssons gård 1:3 har det tidigare varit gästgiveri och skjutsstation där man kunde byta hästar. Gästgiveriet fanns kvar till 1880 då det flyttades till Sjörup alltså där Claire och Christer Lieberath bor nu. Där fanns gästgiveriet kvar till omkring 1910.

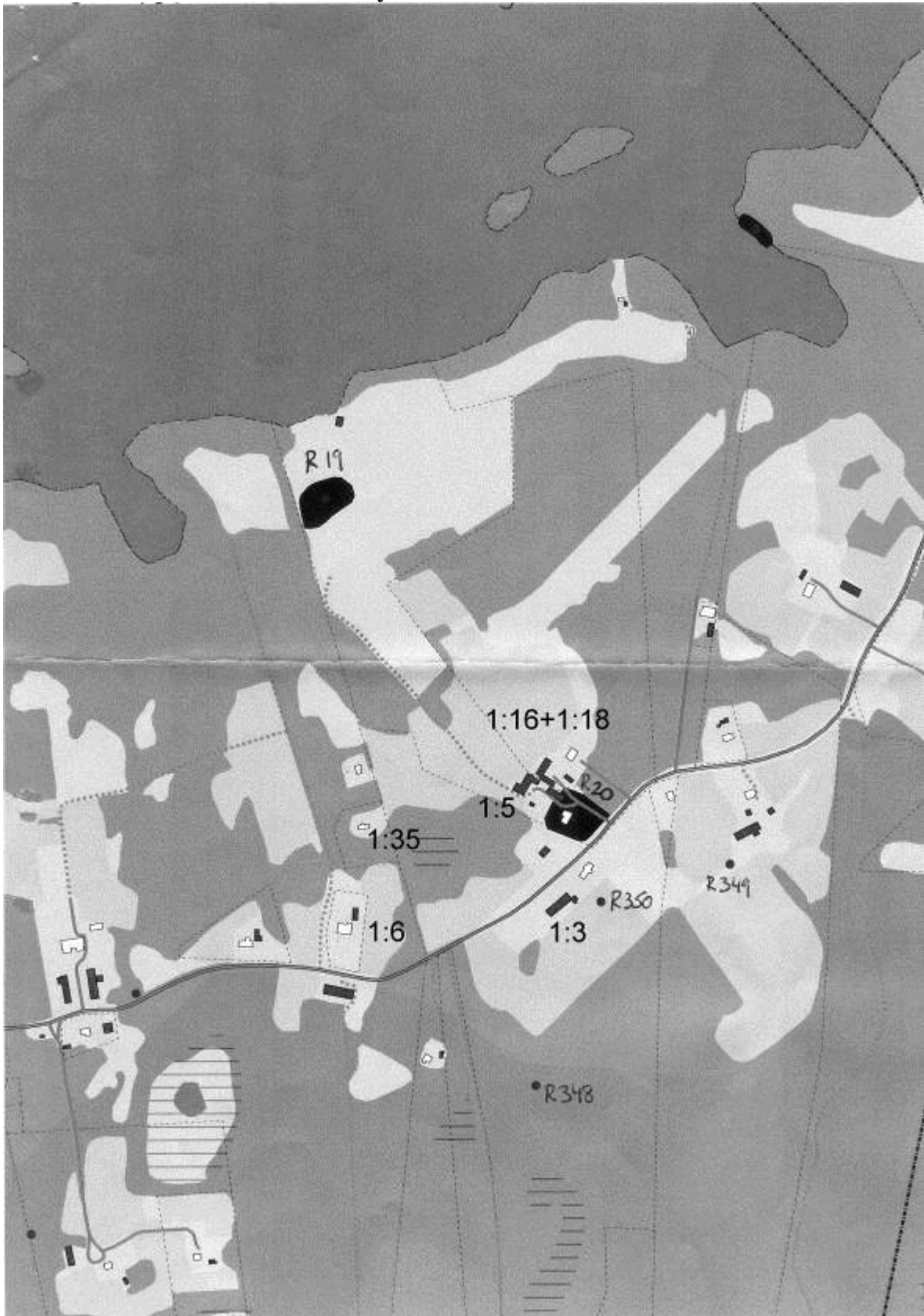
Gästgiverierna hade eget bränneri så det kunde bli ganska stökigt har Karl Gustafsson, tidigare ägare till 1:3, berättat för Gustaf. Ibland hade man fått hämta en stor stark torpare vid namn Sone Kjällson som fick slänga ut bråkstakarna. Sone bodde på Nyatorp under 1:3 inte så långt från gamla sträckningen på 29:an.

Gustaf berättar vidare om torparna: "Och det var ju på det viset med torparen att han kunde ju få det på 49 år och sen kunde han få lösa in det om han ville sen efteråt. Det har jag läst om i någon bok. Och han fick ju själv bygga sina hus på anvisad plats, ofta rätt långt ifrån gården, och så skulle han utföra vissa dagsverken i veckan hos bonden på gården och det gällde tiden från den 25 mars till den 24 oktober varje år. Det var två dagsverken i veckan och ett dagsverke under vinterhalvåret. Sen kom det till tolv kvinnodagsverken om året, så det var inte så lätt att vara torpare."

Vi fortsatte vägen väster ut och passerade ett ställe på vänster sida efter Davidssons strax innan skogsvägen in mot torpen och 29:an. Där har under kriget legat en smedja och kallas fortfarande smealyckan. Den användes när 29:an byggdes ungefär från 1930 till 1950.

Vid gula gården 1:6 där Jack med familj bor svängde vi norr ut mot sjön. Vitt är annars vanligast på husen i Gäddeviksås och detta hus har också varit vitt en gång i tiden. forts. efter kartan

Karta över delar av Gäddeviksås by

Denna karta har Gustaf fått från Martin Hansson på Smålands Museum där äldre bebyggelse R19 och R20 och fornlämningar R348-350 har prickats in. Jag har dessutom kompletterat den med några nuvarande fastighetsbeteckningar tex 1:5 / Björn

Byvandringen fortsätter...

Det berättades att en tidigare bonde för något 100-tals år sedan skall ha supit bort gården och en av hans skötsamma torpare var nöjd att han trots fattigdom i alla fall hade sitt torp kvar.

Det visade sig att både Sonja Nilsson och jag haft släktingar boende i gården. Dock inte ovanstående bonde.

Vi traskar vidare med Gustaf och Ferdinand i spetsen mot sjön och Lillevik. Men på vägen stannar vi till en stund och studerar Skatbacken eller som den officiellt heter 1:35 Fridhem där konstnären Baath en gång har bott efter att han flyttat från Sjörup. Nedanför Skatbacken, som ligger uppe på åsen, mot sjön ligger ett hus som är ditflyttat från Tingsryd i senare tid och finns inte med på äldre kartor. Där bodde Hans och Suzanne med småbarn ett par år på 70/80-talet. Ingegerd och Sunes dotter hade det som fritidshus under många år och nu bor Thijs där.

Väl vid sjön följde vi stranden öster ut över stock och sten till Gustafs och Elins marker igen. Här går vi gårdsvägen söderut mot gården boningshus igen och passerar åter åsen, nu från norr, där den äldsta bebyggelsen låg.

Här på åsens sydsluttning låg alltså de första husen. Ett par hundra meter bakom åsen ligger sjön och bakom fotografen ligger en mosse parallellt med åsen och sjökanten. Åsen som väl tillsammans med Gäddeviken har gett byn sitt namn.

På väg mot huset visar Gustaf gårdens olika åkrar och ängar och det diskuterades jordbruk och vildsvin som dock (ännu?) inte har gett sig på marken denna sidan om landsvägen. Väster om gårdsvägen låg tidigare ett undantagshus där Elins och pappas farmor och farfar Olivia och Jöns bodde efter att de lämnat gården i början på 1900-talet.

Vi fortsatte sedan vår promenad tillbaka till Bygdegården för halvtidsfika.

Efter fikat bar det iväg igen. Men nu med bil ut mot några av torpen söder om landsvägen.

Byvandringen fortsätter...

Vi började med att åka ner till granntorpen Ängaholm och Heleneholm som nu ägs av Bo och Ingrid i Grönadal. Bo är ju uppvuxen där på mossen.

Den tyska familj som hyrde Heleneholm blev inte så lite förvånade när en 5-6 bilan helt plötsligt invaderade gårdsplanen. Men som tur var så var Ferdinand med och kunde tolka och förklara.

Gustaf berättar vidare om en som hette Axel på Heleneholm:

"Det är synd att Hilding Gustafsson inte kunde vara med här, att han inte lever, han kunde ha berättat en historia, och det är ingen historia, för det är sant. Axel hade ju en gris, som de hade på den tiden, stora hejare så långt som bordet ungefär.

Och då var ju Svante Arvidsson därnere, han var ju slaktare, och skulle slakta den, och sen var det Hilding då här borta och sen var det en son till Axel som bodde i Kristianstad, som hette Hilding också. Så de var med och skulle hjälpa till och hålla liksom. Och Svante var ju slaktare, så han skulle ju fram och skjuta honom, han hade ju skjutmask. Nej, nej, sade Axel, det där ska jag skjuta. Han hade ju sina grejor med en gammal skjutmask och lite grejor sådär. Och Svante lät ju honom skjuta som han skulle. Och det bar sig ju inte bättre än att grisen reste till precis som han sköt för kulan snuddade huvudet på grisen och han blev ju alldeles vansinnig, grisen, och sprang ifrån de båda Hildingarna som skulle hålla och ut på mossen och de sprang efter allihop och skulle försöka ta honom. De sprang ju runda på runda där. Till slut så fick Svante Arvidsson tag i klubban som han hade med sig i bilen och sprang på grisen och klippte till honom i bakkalven så han stöp. Detta är sanning!

Det var en basker loje gubbe den där Axel. Första åren jag var här så jagade jag ju ihop med Knut och Stig i mossen, och vi skulle gå ut och jaga älg, det var ju tre dagar då på den tiden. Vi hade bestämt att jag skulle komma ner till han, till Knut där, jag tror kl. 6 på morgonen, för det var rätt tidigt vi skulle ge oss iväg. Vi hade ju beten i mossen därnere som nu är igenvuxen, planterad med gran, och vi hade våra djur därnere, så jag tog med mig dom när jag gick och sen gick jag över gränsen, in i Axels där, han hade en liten bit som gick in mot gölen där, och gick där bort för att jag skulle komma till Knuts där. Så kom det ut en på trappan där och vrålade och skrek, vad är du för en djävul, sade han, ska du gå på mina ägor och ha bössa med dig, sade han. Ja, sade ja, jag ska till Knut och träffas, vi ska börja jaga älg. Du jagar ingen älg här, sade han och sköt med pistolen i luften! Jag visste ju vad det var för en djuping, så jag lufsade iväg."

Vi fortsatte sedan in på skogsvägen vid smealyckan och tittade på 2 andra ställen. Det första var egentligen bara en knappt synbar grund till en backstuga kallad Bokelund. Den stugan har också sin historia men det får vänta till en annan gång.

Torparna hade en hel del roliga namn berättar Gustaf:

Det var Mölle-Nissen och Kitta, Hult-Emler och Hilda, Samla-Petter och Emma, Skraddarn i haven och Johanna, Getakallen och Johanna, Bengt-Kristian och Märta. Bengt-Kristian från Mätetorpet var träskomakare och gjorde de bästa träskorna. När någon frågade honom hur gammal han var så brukade han svara att när juldagen infaller på Kristi Himmelfärdsdag då fyller jag jämna år sen får ni räkna själva. Vidare Kalle i Marken och Lena. Kalle var morfar till Artur Magnusson på posten. Sen var det Pyttebengta, Källa-Sonen och Maria, Slåtta-Nisse och Elna, Fransa-Lena, Abbra-Nisse och Johanna, Peter-Johan på Parken och Damstu-Ingrid på Bokelund.

Vi avslutade vid ett torp som heter Björkelund inte så långt ifrån backstugan. Här finns dock huset kvar som en sommarstuga.

Tack Gustaf!

/Björn